

ՄՇԱԿ

Տարեկան դիմել 10 րուբլ, կես տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց համարատեսակ մեջ:

Պատրաստողացիք լինում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Мшак»

Խմբագրությունը բաց է առաջօրե 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարությունները ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարությունները համար վճարում են
խրատանյալ րոտին 2 կոպեկ:

„ՄՇԱԿ“

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թ. ի ն

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրոգրամայով ԱՄՆԵՆ ՕՐ (բացի տոն և տոներին հետևող օրերից):

ՊՐՈԳՐԱՄԱՄԱ. I. Տեղեկանա կարգադրություններ, II Առաջնորդող յոգուածներ, III Ներքին տեսություն, IV Արտաքին տեսություն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆելիտոն և Բանասիրական, VIII Յայտարարություններ:

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԵԼ, տարեկան 10 րուբլ, կես տարվանը 6 ր., հինգ ամս. 5 ր., չորս ամս. 4 ր., երեք ամս. 3. ր. երկու ամս. 2 ր. և մի ամս. 1 րուբլ:

Գրվել կարելի է խմբագրության մեջ հետևող հասցեով. Тифлис, редакция «Мшак».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսությունը Արշակ Բարո-թիւնեան Տէր-Ղուկասով, Նամակ Մոսկովայից, Ներքին լուրերը—Արտաքին տեսությունը—Միլանի, Բոսնիայի և Երզրանի Կարապետով, Միլանի, Բոսնիայի և Երզրանի Կարապետով, Միլանի, Բոսնիայի և Երզրանի Կարապետով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԱԿ ԲԱՐՈԹԻՒՆԵԱՆ ՏԵՐ-ՂՈՒԿԱՍՕՎ

Յունական Զին վաճառական թիֆլիս-տում հայազգի գեներալ Արշակ Բարո-թիւնեան Տէր-Ղուկասով:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

Ներդրումներն են խնդրում ձեռնարկ, ընթերցող, որ ձեռք գրողների և Ս. Ս. մանկավարժական յոգուածների սկզբի ահագին հատուածը կարգադրում, բայց դա հարկաւոր էր, որ դուք գաղափար կազմէիք պ. Կ. Ս. Ս. այն ահագին յոգուածների վրա, որոնցով լքացել է «Պատկեր» էջերը և որոնք կառուցած են այդ հիմքի վրա: Բայց մի հակասութիւն զարմացրեց ինձ Կ. Ս. Ս. յոգուածների մէջ. նա կարծելով, որ մեր հայերը կարող են աւանդել իրանց որդիներն ամեն տեսակ գիտութիւններ, խորհուրդ է տալիս հայերին պարագեւ այդ բանով... Այն (վայելական) կեանքով ապրելու համար, որով ապրում էին մեր նախնիքը, և որին Կ. Ս. ցանկանում է գիտել, ոչ ուսումն է հարկաւոր, ոչ գիտութիւն, աւելի հեշտ ոչ որ և ինչ մարդկային յարաբերութիւնների իրար հետ... Մենք պէտք է աշխատենք (այդ կարելի է Կ. Ս. Ս. կարծիքով) (ամենավայելական) գեանքով ապրելու համար մօտեանալ ամեն նորարարութեան ցեղերին... չէ. պ. Կ. Ս. չէ որ մենք աւելի կը մօտեանանք մեր (վայելական) կեանքին)....

Գծազգայն (Պատկեր) և Կ. Ս. Ս. համար մարդկութիւնը գնում է գէպի առաջ և մենք ոչ մի կերպ չենք կարող վերագառնալ այն երջանիկ ժամանակին, երբ մեր նախնիքը Աղամբ զգեստով առաւաններում (վայելական կեանք) էին վարում և զանազան զաւակներով հարստացել:

Տէր-Ղուկասով ծնվեցաւ 1819 թ. ի ն, ուրիմն այժմ 62 տարեկան էր: Նրա հայրը հայ աւագ քահանայ էր: Նա իր ուսումը ստացաւ. գիտութեան ինձեներական դպրոցում Արդէն 1841 թ. ի ն ծառայում էր կովկասում, գիտութեան ծառայութեան մէջ: Կարճ ժամանակ ծառայութեան ինչ արձակուրդ տալիս Տէր-Ղուկասով կրկին մտնում է գիտութեան ծառայութիւն և 1855 թ. ի ն լեռնաբնականի դէմ պատերազմի մէջ իր արած քաջութիւնների համար փոխ-գնդապետի աստի:

Է՛հ, աւելի խօսել մի այս տեսակ հրապարակախօսի տղիտութեամբ լի յոգուածների վրա մենք ժամանակի կորուստ ենք համարում....

Անկասկած Կ. Ս. Ս. առաջին յոգուածները (№№ 4, 5, 6, 8) չէր կարդացել պ. Ս. Գաղեանցը, ինչպէս նա խոստովանում է «Մի փոքր տոգայական տրակտատի առթիւ» յոգուածում (Մշ. № 143), որի մէջ պ. Գաղեանցը քննում է Կ. Ս. Ս. վերջին յոգուածը «Յառաջագիտութեան մասին հայերի հրահանգը» ինչ կարգացած լինէր պ. Գաղեանցը Կ. Ս. Ս. վերջին յոգուածները, որոնց շարունակութիւնն է Կ. Ս. Ս. վերջին յոգուածը, մենք համոզուած ենք, որ պ. Գաղեանցը աւելորդ կը համարէր մի այդպիսի գրողին առանձին յոգուած նուիրել: Բայց գտնվեցան մարդիկ նոյն իսկ «Պատկեր» աշխատակցների թւում, որոնք էլ ամենակեղտոտ յիշողներ չը թողնեցին, որ պ. Գաղեանի գլխին չը թափէին (թ. 2. № 30, սա էլ միմանի վերջին յիշած երեւի պաշտպանողն է): Այս պարունը, հաւատարմութեամբ «Պատկեր» ընթերցողներին, որ Գաղեանցը իր յոգուածներին մէջ առաջ չէ բերում, ոչ մի պատճառ իր ասածների, ոչ մի բուստ իր խօսածների, ոչ մի հաստատութիւն իր մէջ բերածների, այլ խօսքեր ու խօսքեր է գործածում, սկսում է իր տղայական ծաղրութիւնները և ազատ ցնիկական յիշողներ... Աւելորդ են համարում այստեղ կրկնել պ. Գաղեանցի «Մշակի» № 143 յոգուածը կամ նրա «Բազմապատկերներ» (Մշ. 170): Զանգացողները կարող են նորից կարգաւ և համարել, որ այդ յոգուածներում ամեն մի նախադասութիւն հիմնված է պատճառների, փաստերի հաստատութիւնների և լոգիկայի վրա:

Չէր կարող չը նկատել պ. Գաղեանցը մի այնպիսի հրաշագործ—մտնողութեամբ—բէֆօրմատիւն, որով ինքն Կ. Ս. Ս. էր եթէ դա մի այնպիսի

ճան է ստանում: Արեւելեան կովկասի նուաճման ժամանակ Տէր-Ղուկասով արդէն գնդապետ էր և Ապշերոնեան գնդի գլխաւորս Գուրիբ բերդը առնելու ժամանակ, 1859 թ. ի ն, գնդապետ Տէր-Ղուկասովին շնորհեցաւ սուրբ Գէորգի պատանշանը չորրորդ աստիճանի: Արդէ 1865 թ. ի ն հանգուցեալը գեներալ-մայոր էր և նշանակւած էր գիվիլայի գլխաւոր:

Վերջին ուսումնական պատերազմի սկսվելուն պէս Տէր-Ղուկասով ստացաւ գեներալ-լեյտենանտի աստիճանը և Նրեա-նեան զօրաւորների վրա գլխաւորութիւնը յանձն առնելով հոգսակեցաւ որպէս փորձառու և մինչև անգամ հանձարեղ զօրապետ, մանաւանդ Գրոմե-Վաղի և Գալարի ճակատամարտերի ժամանակ: Իզմա-յիլ-փաշայի զօրքերով պաշարված Հին-Բայազետի առումը և 2500 աշակերտի հայ ընտանիքների ազատելը,—երկու նշանակաւոր գործեր էին, որոնց պատճառով հանգուցեալը ոչ թէ միայն մեր անդրկովկասեան ազգաբնակչութեան մէջ, բայց և ամբողջ Ռուսաստանում ստացաւ մեծ հեղի-նակութիւն:

Եւրօպական գիտութեան գիտութիւնը պատերազմական պատմութեան մէջ հազաւազուտ երեւոյթ էր համարում Տէր-Ղուկասովի համարձակ շարժումը իր սոված զօրաւորներով, 600 վիրաւորված և հիւանդ սօլդատներով և 20,000 հայ գաղթականներով, երբ նա ստիպեցաւ յետ քաշվել Զիվինի ճակատամարտից, յետոյ: Զօրքը չուներ

հարկ է գտել մեր հայերի համար, որ մեր հայերը կը կարողանան աւանդել իրանց որդիներն ամեն տեսակ գիտութիւններ, ի միջի այլոց և իրաւարանական (տես «Պատկեր» № 15), էլ ինչին է սպասում հէր օրհնածը: Թող այդ հարցը սովորացնի իր (Գաղեանցի) հօրը, որը երանումն է ապրում, որ իրան էլ աւանդի և այդպիսով ի գուր ժամանակ չը կորցնի Մոսկովայի համալսարանում իրաւարանութիւն սովորելու վրա...

Միայն երեւան կարող է այսպիսի դատողութիւնը իր տղայական ծաղրութիւնների նիւթը չինել և միայն զանազան շաղկապարտներ կարող են կրկնել (№ 31) այդ ծաղրութիւնները և «Պատկեր» էլ իրեն կրքերի մի օրդան տալի:

Միթէ կար մի ուրիշ միջոց զսպելու այդ տեսակ յիշող տուողներին, քան այն, որին ստիպւած էր դիմել պ. Գաղեանցը... Միայն փայտ կարող է ազդել նրանց վրա, որոնց վրա չէ կարողանում ազդել խօսքը: «Յիշողների անպատիժ գործածելը մամուլի մէջ» «մամուլի ազատութիւն» չէ...

Մնում է յիշել էլի մի քանի յոգուածների մասին, որ «Մեր գաղտնիքները վերնագրով» Այդ յոգուածները պատկանում են պ. Յ. Վ. Մ.—ի գրչին: Եթէ զանազան զրպարտութիւններ մի օրերով վարժուելու վրա (№ 10), եթէ զանազան հետազոտութիւններ թէ խօյեցիները ինչու են կրում իրանց «էշ—նեղիւ» կամ «խաչագող» անորոշանքներ (№ 11) և այլն և այլն կարող են «Մեր գաղտնիքները» վերնագրի կրել,—մենք ոչինչ ասելիք չունենք:

Ինչ կը վերաբերի պ. Յովհաննէս—Հեթումի պրոէկտին, որ մեր բոլոր իզական գործերը (թիֆլիսը կարող է բացառութիւն կազմել № 15) գործնենք միայն արհեստագործական, կարող ենք նկատել, որ դա չափազանց միակողմանի հայեացք է...

հայ, ուսում էր միս առանց աղի, ինքն Տէր-Ղուկասով կրկար ժամանակ չը կարողացաւ մի տաք կերակուր ուտել, մի բաժակ թէյ խմել: Եւ մի և նոյն ժամանակ նրա զօրաւորների մի մասը փակված էր Հին-Բայազետի բերդի մէջ առանց փամփուշտների, կրելով ամեն տեսակ գրկանքներ, հացի, ջրի բացակայու-թիւն: Տէր-Ղուկասով հասցրեց Նրեա-նեան նահանգը հայ գաղթականներին և հիւանդ ու վիրաւորված գիտութեանը, իսկ ինքն կազդուրելով իրան և իր զօրքը կրկին արշաւեց դէպի Հին-Բայազետը և ազատեց բերդի մէջ փակված գիտութեանը, ջարդելով խմայիլ-փաշայի քիւրդ ան-թիւ զօրքերը:

Հանգուցեալը, որպէս մարդ, շատ սիր-ված էր ամենքից, մանաւանդ իր ընկերնե-րից և ստորադրեալներից:

Նա առատաձեռն էր, նա պահանջ էր պահում բարեարութիւններ անել. դրանով կարելի է բացատրել, որ նրա մահից յետոյ «Նիւզ» հիւրանոցի այն սենեակում, որ-տեղ նա կենում էր, գտան ընդամենը 30 րուբլ փող:

Այդ գումարը, ինչպէս երեւում է, հան-գուցեալի ամբողջ կարողութիւնն էր նրա մահվան օրը:

Պատերազմից յետոյ գեներալ Տէր-Ղուկասով ստացաւ սուրբ Գէորգի պատա-նշանը 3-րդ աստիճանի և մի քանի ժամա-նակ վարում էր, գեներալ Վաղրեղի մահից յետոյ, զօրքերի հրամանատարի պաշտօնը Տէկիի մէջ:

Չէին կարող «Պատկեր» մէջ ինն ամսուայ ընթաց-քում չը պատահել մի երկու հետաքրքիր յոգ-ուածներ, ինչպէս պ. Լեոն Տիգրանեանի «Բժշ-կական խորհուրդները» (№ 22), մի-երկու թղ-թակցութիւն, որ Գուրիբից դրած նոյն իսկ Յովհաննէս—Հեթումի յոգուածները (№№ 3, 28) Գեառ-Գեառից (գիւղ Մեծ-Վարաբլիսի մօտ), դրած գեղեցիկ թղթակցութիւնը (№ 11), վեր-ջապէս, Գիւլիստանից դրած Սրբուհի խաղաղա-չեանի նամակը (№ 13), իսկ մնացածը... Մնա-ցածը՝ յիշողներ, կիրք, անձնաւորութիւններ, իր սկզբական հայեանքներ...

«Փաստեր փաստեր...» կը գոռաք ի հարկէ, պ. Պապաջանեանց, Համեցէք:

Բաց արէք լրագրիկ № 4-ի վերջին երեսը և կարդացէք ձեր «Кавказ» լրագրի պատասխանը: ...անհրաժեշտ են համարում ասել, որ նրա (կովկաս) լրագրի քննարկութիւնը և փափկութիւ-նը շատ յարմար կերպով լցուցանում են մեր... ֆու. չենք ուզում ամբողջապէս արտագրել ձեր այդ անվայել կիստօյական խօսքերը... Կատա-րեալ ցինիզմ չէ դա, ապա ինչ է...

Ամաչեցէք, պարոն. մի ամսից յետոյ բարձ-րագոյն ուսումնարանի կաթիլդրայից լեկցիաներ պէտք է կարդաք...

Բաց արէք, պարոն, լրագրիկ № 5: Կարդացէք Նրկրագործի ֆելիտոնի հետեւող խօսքերը: ...հայր Սուրենեանցի (տեղիս առաջնորդ) իս արջ լը գը պոկասկ է, հացի թանգութիւն է, նրա աշխատողը օր պիժը կը աշխ. մասնից ե-կ և գ և ց ի յինկ, դա մի լաւ միջոց է, գրպանը վերտին կը հարստացնէ...

Ասենք թէ ձեր ֆելիտոնի աւելացում է, որ այդ իբր թէ չար լեզուներն են ասում. այ-նու ամենայնիւ դա զրպարտութիւն չէ, անձնաւո-րութեան գիպել չէ...

Ἰ α η. ἰ ο κ μ.